

Володимир Ортинський

Національний університет “Львівська політехніка”,
директор Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
volodymyr.l.ortynskyi@lpnu.ua

ДО ПИТАННЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІІ ПОКАРАННЯ ПРИ ЙОГО ПРИЗНАЧЕННІ

<http://doi.org/10.23939/law2022.36.001>

© Ортинський В., 2022

У статті доведено, що запорукою досягнення мети покарання в кожному окремому випадку повинно бути дотримання загальних правил і алгоритмів призначення покарання (в повній їх сукупності), які передбачені в Кримінальному кодексі України. Відтак, положення статті 65 Кримінального кодексу України виокремлюють окремі засади призначення покарання. Зокрема, суд здійснюючи правосуддя, призначає покарання: 1) беручи за основу положення Загальної частини Кримінального кодексу України; 2) у межах конкретної відповідної санкції Особливої частини Кримінального кодексу України; 3) з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та беручи до уваги особу винного і обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Саме урахування особи винного, характеру і ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, а також обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання забезпечує дотримання принципу індивідуалізації покарання. Водночас призначення покарання з дотриманням окреслених засад виключає формальний підхід до здійснення правосуддя.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, покарання, принципи призначення покарання, особа винного, ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання, індивідуалізація покарання.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення та сучасний державний устрій в загальному його розумінні зумовлюють необхідність переосмислення низки правових явищ, зокрема, принципів призначення покарання.

Аналіз дослідження проблеми. Призначаючи покарання за вчинене кримінальне правопорушення, суд, за умови, що він дійшов висновку про винуватість конкретної особи, у резолютивній частині обвинувального вироку, встановлює вид і міру покарання по обвинуваченню.

При цьому такі вид та міра покарання повинні бути необхідними і достатніми для виправлення підсудного, а також у перспективі дозволять запобігти вчиненню нових кримінальних правопорушень не лише самим засудженим, а й і іншими особами [1].

Запорукою досягнення окресленої цілі в кожному окремому випадку буде дотримання загальних правил і алгоритмів призначення покарання (в їхній повній сукупності), які передбачені в Кримінальному кодексі України (далі – ККУ) [2].

Так, положення статті 65 Кримінального кодексу України виокремлюють окремі засади призначення покарання.

Зокрема, суд здійснюючи правосуддя, призначає покарання: 1) беручи за основу положення Загальної частини ККУ; 2) у межах конкретної відповідної санкції Особливої частини ККУ (виняток ч. 2 ст. 53 ККУ); 3) з урахуванням ступеню тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та беручи до уваги особу винного і обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання [2].

Відтак, в теорії кримінального права існує усталена позиція, що реалізація перелічених положень повинна сприяти забезпеченню індивідуалізації покарання з урахуванням максимальної кількості критеріїв, які мають значення для досягнення мети покарання [3].

Про це свідчать наукові розвідки таких вітчизняних та зарубіжних учених як: Бабанли Р., Бажанов М., Давидович І., Дудоров О., Іскендеров Ф., Конопельський В., Макаренко А., Міщенко С., Міщук Н., Навроцький В., Полтавець В., Сахарук Т., Тацій В., Хавронюк М., Ющук О. та ін.

І саме змістовне навантаження принципу індивідуалізації покарання при його призначенні становить мету цього дослідження.

Як, зазначає, Ф. Іскендеров, індивідуалізація покарання при його призначенні – це принцип пропорційності інституту призначення покарання, згідно з яким суд, на основі оцінки ряду загальних і спеціальних критеріїв, зазначених у законі, визначає конкретній особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, справедливу міру покарання, спрямовану на досягнення цілей виправлення засудженого (приватної превенції), а також сприяє досягненню інших цілей, поставлених перед покаранням.

Такими “критеріями” є ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення (стаття 12 ККУ), особа винного, а також обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання (статті 66 та 67 ККУ). Оцінка таких критеріїв передбачає їх осмислення і аналіз в їх сукупності.

Першим “критерієм”, який підлягає аналізу, є звичайно *особа винного*. Особу винного як загальний критерій індивідуалізації покарання розуміють як певну сукупність правових, соціальних, психологічних та фізичних властивостей конкретної індивідуально визначеної особи, яка (який) є визнана (визнаний) винним у вчиненні кримінального правопорушення та які характеризують таку особу до моменту вчинення нею кримінального правопорушення, під час вчинення такого, а також після вчинення кримінального протиправного діяння, і мають суттєве значення для вибору міри кримінально-правового впливу з погляду досягнення мети покарання [4].

Відтак, особам, котрі вчинили тотожні кримінальні правопорушення (наприклад, неповнолітній котрий позитивно характеризується за місцем навчання і повнолітній, якого негативно характеризують за місцем праці і при цьому вони обидва вчинили кримінальне протиправне діяння, яке кваліфікується за ч. 1 статті 296 ККУ), можуть призначатись різні міри покарання, при цьому вони будуть достатніми для виправлення підсудного.

Ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення має первинне і відправне значення для обрання конкретного виду та розміру покарання за вчинене кримінальне протиправне діяння.

Усі наступні обставини, котрі будуть враховуватися під час призначення покарання, будуть похідними від ступеня тяжкості та враховуватися після того, як буде обрано розмір покарання, який відповідає такому ступеню [3]. Адже існування класифікації дає змогу співвіднести ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення і передбаченої санкції.

Обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання є окремим критерієм індивідуалізації покарання та безпосередньо впливають на пом'якшення або обтяження покарання. Не вдаючись до детального змістовного аналізу цього критерію, важливо зауважити, що саме по мірі пере-

ваги пом'якшуючих обставин покарання повинно наближатися до мінімуму, за наявності обтяжуючих – до максимуму [4].

Висновок. Підсумовуючи, зазначимо, що запорукою досягнення мети покарання, в кожному окремому випадку, буде дотримання загальних правил і алгоритмів призначення покарання (в повній їх сукупності), які передбачені в Кримінальному кодексі України.

Урахування особи винного, характеру і ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання забезпечує дотримання принципу індивідуалізації покарання і виключає формальний підхід до здійснення правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міщук Н. П. (2021). Призначення покарання за сукупністю вироків в кримінальному праві України. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук*. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/k2/NewF/22/2/d.pdf>.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n61>.
3. Бабанли Р. Ш. (2019). Призначення покарання в Україні: теоретико-прикладні засади. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 488 с.
4. Бережнюк В. М. (2021). Поняття та загальні критерії індивідуалізації покарання при призначенні покарання за кримінальним правом України. *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук*. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/dissertation/11681/arefmukanovberezhnjuk.pdf>.

REFERENCES

1. Mishchuk N. P. (2021). *Pryznachennia pokarannia za sukupnistiu vyrokiv v kryminalnomu pravi Ukrainy*. [Determination of punishment according to the set of sentences in the criminal law of Ukraine]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/k2/NewF/22/2/d.pdf>.
2. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Code of Ukraine] vid 05.04.2001. No. 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n61>.
3. Babanly R. Sh. (2019). *Pryznachennia pokarannia v Ukraini: teoretyko-prykladni zasady*. [Punishment in Ukraine: theoretical and applied principles]. Chernihiv: Desna Polihraf, 2019. 488 s.
4. Berezniuk V. M. (2021). *Poniattia ta zahalni kryterii indyvidualizatsii pokarannia pry pryznachenni pokarannia za kryminalnym pravom Ukrainy*. [The concept and general criteria of individualization of punishment when imposing a punishment under the criminal law of Ukraine.]. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/dissertation/11681/arefmukanovberezhnjuk.pdf>.

Дата надходження: 01.11.2022 р.

Volodymyr Ortynsky

Lviv Polytechnic National University,
Honored Lawyer of Ukraine Doctor of Law,
Professor, Director of the Educational and Scientific
Institute of Law, psychology and innovative education
volodymyr.l.ortynskiy@lpnu.ua

ON THE QUESTION OF INDIVIDUALIZATION OF PUNISHMENT WHEN ITS APPOINTMENT

The article proves that the key to achieving the goal of punishment, in each individual case, should be compliance with the general rules and algorithms for imposing punishment (in their entirety), which are provided for in the Criminal Code of Ukraine.

Therefore, the provisions of Article 65 of the Criminal Code of Ukraine single out certain principles of punishment. In particular, the court, while administering justice, imposes punishment: 1) based on the provisions of the General part of the Criminal Code of Ukraine; 2) within the limits of the specific sanction of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine; 3) taking into account the degree of severity of the committed criminal offense and taking into account the identity of the culprit and the mitigating and aggravating circumstances of the punishment.

It is the consideration of the identity of the culprit, the nature and degree of social danger of the criminal offense, as well as the circumstances that mitigate and aggravate the punishment, that ensures compliance with the principle of individualization of punishment. At the same time, the imposition of punishment in accordance with the outlined principles excludes a formal approach to the administration of justice.

Key words: criminal offense, punishment, principles of sentencing, identity of the culprit, degree of social danger of the criminal offense, mitigating and aggravating circumstances, individualization of punishment.